

УДК 75.071.1(477)«19»Стороженко
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/96-2-21>

Роман ПЕТРУК,
orcid.org/0000-0001-6221-7916
заслужений діяч мистецтв України, професор,
професор кафедри монументального і станкового живопису
Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну
імені Михайла Бойчука
(Київ, Україна) artromanpetruk@gmail.com

Рада МИХАЙЛОВА,
orcid.org/0000-0002-7264-0205
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри графічного дизайну
Київського національного університету технологій та дизайну
(Київ, Україна) radami1818@gmail.com

МЕТАФІЗИКА ОБРАЗУ ІВАНА ГОНТИ У МИСТЕЦЬКОМУ ДОРОБКУ МИКОЛИ СТОРОЖЕНКА

Метою статті є аналіз творчого доробку провідного українського художника Миколи Андрійовича Стороженка (1928–2015), зокрема низки творів, присвячених ватажку Коліївщини Івану Гонти, а також визначення ролі цього образу як цінного мистецького надбання. У роботі застосовано мистецтвознавчий, культурологічний, історико-системний та біографічний методи, а також теоретичні методи аналізу й синтезу, емпіричні методи спостереження, порівняння та стилістичний аналіз. Розгляд феномену художнього образу козака-гайдамаки, непересічної особистості Івана Гонти у візуальній інтерпретації М. Стороженка здійснено на основі аналізу творів живопису та графіки 1960–1990-х років. У результаті дослідження виявлено їхнє значення як взірця образно-художнього втілення ідей героїзму, національної свідомості та гуманізму.

Фокус зосереджено на авторській концепції митця, де життєвий шлях І. Гонти постає як трансформація профанного тілесного у позачасову духовно-сакральну субстанцію. Доведено, що у мистецькій практиці М. Стороженка героїчна постать І. Гонти, етос його особистості та архетипові виміри волі стають підґрунтям для глибокої філософської рефлексії щодо історичної долі українства. Виявлено засоби формування образу героя та акцентовано на природі художньої мови митця, що поєднує іконописний канон, барокову експресію та класицистичну статику. З'ясовано композиційні механізми створення образу-символу: використання лінії та кольору для виходу за межі побутового реалізму, а також трактування особистості як носія національної матриці волевиявлення. Трагедія вбивства синів інтерпретується не в політичному, а в онтологічному ключі – як точка найвищого зламу на рівні біблійних узагальнень про жертвовність та випробування віри.

Підсумовано значення спадщини Миколи Стороженка для формування сучасного дискурсу національної пам'яті в українському образотворчому мистецтві та його роль у реабілітації морально-етичних, етнокультурних та сакральних компонентів змісту в історичному жанрі.

Ключові слова: українське образотворче мистецтво ХХ ст., живопис, сакралізація образу, гайдамацький рух, військова культура.

Roman PETRUK,
orcid.org/0000-0001-6221-7916
Honoured Art Worker of Ukraine, Professor,
Professor at the Department of Monumental and Easel Painting
Mykhailo Boichuk Kyiv State Academy of Decorative Applied Arts and Design
(Kyiv, Ukraine) artromanpetruk@gmail.com

Rada MYKHAILOVA,
orcid.org/0000-0002-7264-0205
Doctor of Art History, Professor,
Professor at the Department of Graphic Design
Kyiv National University of Technologies and Design
(Kyiv, Ukraine) radami1818@gmail.com

METAPHYSICS OF IVAN GONTA'S IMAGE IN THE ARTISTIC HERITAGE OF MYKOLA STOROZHENKO

The article analyzes the creative oeuvre of the prominent Ukrainian artist Mykola Storozhenko (1928–2015), focusing on his series of works dedicated to Ivan Gonta, a leader of the Koliivshchyna rebellion. The study employs art historical,

cultural, historical-systemic, and biographical methods, alongside stylistic analysis and empirical observation, to determine the significance of Gonta's image in Storozhenko's legacy. The phenomenon of the Cossack-Haidamaka figure is examined through the artist's visual interpretations in painting and graphics from the 1960s to the 1990s, revealing them as embodiments of heroism, national consciousness, and humanism.

The research highlights Storozhenko's conceptual approach, where Gonta's life journey is depicted as a transformation of the profane corporeal into a timeless spiritual and sacred substance. It is argued that Gonta's heroic figure and archetypal willpower serve as a foundation for philosophical reflection on the historical destiny of the Ukrainian people. The study identifies the synthetic nature of Storozhenko's artistic language, which merges iconographic canons, Baroque expression, and Classicist monumentalism. The author elucidates the compositional mechanisms of the symbol-image: the use of line and color to elevate the figure beyond realism, emphasizing Gonta as a bearer of the national matrix of self-determination. The hero's existential tragedy – the sacrifice of his sons – is interpreted through an ontological lens, reaching the level of biblical generalizations regarding faith and sacrifice.

The article concludes by summarizing Storozhenko's role in shaping the contemporary discourse of national memory and his contribution to reinstating moral, ethical, and sacred components within the historical genre of Ukrainian fine arts.

Key words: *Ukrainian fine arts of the 20th century, painting, sacralization of the image, Haidamak movement, military culture.*

Постановка проблеми. Важливе місце в мистецькій практиці Миколи Стороженка належить образу Івана Гонти – сотника, керівника українського гайдамацького руху, очільника Коліївщини (1768), народного повстання проти гніту. Між початком 60-х та початком 90-х рр. минулого століття художником було створено низку живописних та графічних творів, проблематика та інтерпретація яких, техніка виконання, форма фіксації становлять вагомий інтерес для художньої культури України. Ці твори не були досліджені мистецтвознавцями ні у послідовності їхньої появи, ні в образному осмисленні, ні в контексті їхнього значення в творчості митця та українського мистецтва. Водночас художнє осмислення постаті І. Гонти М. Стороженком охоплює коло ідейно-світоглядних та формально-композиційних питань, які на рівні відтворення сакрального дійства, композиційних новацій, символізації кольору, підносять образ українського військово-політичного діяча за межі історичного хронотопу в простір метафізичного буття. М. Стороженко розкриває проблематику образу І. Гонти як історичного титана, чия тілесна архітектоніка, символіка жесту, психологічно-незбагненне явлення «сміху-плачу», відображають не тільки велич особистості, а й весь масштаб трагедії Коліївщини як національної офіри, формує новий канон трагічного в історичному жанрі.

Дослідження метафізики образу І. Гонти в інтерпретаціях М. Стороженка дозволяє з'ясувати не тільки художньо-світоглядний вимір видатної історичної постаті, а й метафізику творчості самого митця.

Аналіз досліджень. Образ І. Гонти як політичного діяча XVIII ст., провідної постаті народного повстання Коліївщини, є, переважно, предметом розгляду істориків. Починаючи з XIX ст. в контексті гайдамацького руху про нього писали М. Грушевський (1897), В. Кребсова (1840),

М. Максимович (1876), А. Скальковський (1845), Г. Храбан (1989). Окремо постать І. Гонти описували В. Антонович (1882), Д. Журавльов (2011), К. Широцький (1913), використовуючи історичні факти, оповіді сучасників, наративи. Критичний аналіз історичного матеріалу, що стосується І. Гонти, містить наукова розвідка О. Ковалевської (Ковалевська, 2016: 139–164), яка спростовує ряд наративів, які сприймалися як факти біографії І. Гонти.

У цьому контексті варто також відзначити роль, яку в сприйнятті образу мужнього борця за волю та справедливість відіграють твори літератури, зокрема поема Т. Шевченка «Гайдамаки» (1841), повість Я. Стецюка «Гонта» (1969), трилогія М. Сиротюка (1964–1983). Літературну концепцію образу детально розібрала Л. Поліщук (Поліщук, 2018: 204–213.)

Образ І. Гонти є одним із провідних в мистецькому доробку М. Стороженка, творча спадщина якого впродовж останніх десятиліть перебуває у фокусі активної уваги вітчизняних науковців та критиків. Фундаментальні аспекти його багатогранного доробку висвітлювали О. Авраменко, В. Войтович, О. Голуб, М. Жулинський, Р. Михайлова, В. Овсійчук, В. Петрашик, Р. Петрук, Л. Смирна, О. Соловей, Д. Степовик, О. Федорук, М. Цимбалюк, М. Юр. Їхні праці заклали підґрунтя для осягнення масштабу постаті провідного українського митця другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Так, особливості пластичної мови монументальних творів митця розглядали О. Тарасенко, А. Тарасенко, Н. Кубриш (Тарасенко та ін., 2021: 133–145); образний та релігійний концепт – Р. Михайлова та Р. Петрук (Михайлова, Петрук, 2021); світоглядно-мистецьку та навчальну систему – Р. Петрук (Петрук, 2015: 172–175; Петрук, 2017: 40–41; Петрук, 2020a; Петрук, 2020b; Петрук, 2021a; Петрук, 2021b) та О. Соловей (Соловей, 2018: 215–220; Соловей, 2020: 8–14;

Соловей, 2023: 224–232; Соловей, 2024: 230–237). Розмаїття творчої діяльності художника відображено у збірці матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю від дня його народження (Стороженко, 2018).

Попри значний інтерес дослідників до творчої спадщини М. Стороженка, проблематика його творів продовжує залишатися недостатньо висвітленою. Однією з таких тем є образ історичного діяча, легендарного героя – козака-гайдамаки Івана Гонти. В умовах російсько-української війни цей образ набуває особливої актуальності та, відповідно, потребує вивчення.

Мета статті полягає у розкритті філософсько-естетичної, етичної та ідейно-образної концепції осмислення постаті Івана Гонти в художній системі Миколи Стороженка, а також у дослідженні пластичної трансформації цього образу впродовж 1965–1992 рр. як процесу перетворення реальної історичної постаті у сакралізовану формулу національної матриці.

Виклад основного матеріалу. Постать Івана Гонти виникає у творчості Миколи Стороженка в зв'язку зі зверненням до творів Т. Шевченка. Працюючи над образом І. Гонти, художник відчув силу його особистості як ідейного фундаменту майбутньої образотворчої Шевченкіани (1985–2004). В процесі цієї роботи, ймовірно, формувалися і принципи, які надалі стали домінантами у його творчому світогляді і особистому житті. Саме тоді, у період хрущовської «відлиги», молодий Стороженко як митець-шістдесятник почав формувати свій власний погляд на національну історію, дистанціюючись від тогочасних ідеологічних догм (Смирна, 2013: 98–106). Відправною точкою процесу стало зображення ватажка Коліївщини у 1965 р. (іл. 1). У цьому першому досвіді простежувалося прагнення митця до відтворення глибокої психологічної драми, якою відзначене життя І. Гонти. Заглиблюючись у роботу над поемою «Гайдамаки», М. Стороженко відкрив для себе непересічну долю людини, яка присвятила себе боротьбі за волю та справедливість. Ватажок народно-визвольного гайдамацького повстання 1768–1769 рр. на Правобережній Україні, уманський сотник Іван Гонта увійшов в історію як чільний провідник Коліївщини – козацько-селянського руху проти релігійного, національного та соціального гніту з боку Речі Посполитої. Він був довіреною особою польського магната Потоцького, мав у пожиттєвому володінні рідне село Розсішки та сусідню Орадівку з прибутком до 20 тисяч злотих щорічно, з яких жертвував значні кошти на церковне будівництво та конфе-

сійні інтереси православних. Високий, ставний, він яскраво виділявся серед людей. Був освічений – вільно володів та писав польською мовою (Ковалевська, 2016: 139–164). Стосунки Гонти з Потоцьким, матеріальна вигода від служби у надвірному війську не позбавили його власних переконань і не зробили його сліпим виконавцем чужої волі. У травні 1768 р. в Умані загони І. Гонти об'єдналися з гайдамацькими силами Максима Залізняка. Більше доби тривав штурм міської фортеці, 10 червня було зламано опір шляхти, орендарів та лихварів, які ховалися від народного гніву за оборонними укріпленнями. На загальній раді Залізняка було обрано гетьманом, Гонту – полковником. На визволеній території був запроваджений козацький устрій, ліквідована панщина (Смолій, 2004: 154).

Іл. 1. Стороженко М. А. «Гонта» («Сини мої, сини мої»). 1965 р. Папір, олівець, темпера, туш. 30x20 см. Колекція Романа Петрука

Царський уряд, зокрема Катерина II, налякана розмахом Коліївщини і її можливістю перекинутися на підвладні Російській імперії землі, наказала придушити повстання. Російським генералу Кречетнікову та полковнику Гур'єву вдалося підступним шляхом заарештувати керівників повстання. Розпочалися розправи. Гонту було видано польській стороні, де після страшних тортур, які він витримав, не втративши самовладання, у липні 1768 р. був страчений (Широцький, 1918). За розповідями сучасників, багато років на шибениці залишалася прибита голова Гонти, на якій вітер ворушив волосся.

У творах М. Стороженка І. Гонти – не просто історичний персонаж, а метафізична постать, через яку розкриваються теми національної долі та обов'язку. Заглиблюючись у перипетії життя героя, Стороженко також виявляє в них мотиви біблійного гріха та покути.

Зображуючи Гонту, митець мислить архітектонічно: тіло героя він не просто вписує у простір формату, його вертикаллю він цей простір організовує. Використаний прийом ракурсного розташування надає Гонті титанічного масштабу, наближаючи його до біблійних пророків візантійського стінопису та образів Мікеланджело. Велич, обтяжена внутрішнім болем, візуалізована «рваною» пластикою ліній та динамічним штрихуванням, що зорозово виводить зовнішнє в другорядний вимір. Контури фігури ніби пульсують, передаючи високу напругу, «нерв» події. Руки Гонти – великі, вузлуваті та напружені, стають виразним символом руйнівної стихії повстання та акту офіри водночас, нагадуючи біблійний сюжет Розп'яття. Німб, що нагадує око, м'язи спини, які дублюють його обриси, контури колообертів на руках поєднують тему земного і небесного, створюючи відповідний асоціативний ряд.

Особливе місце в іконографії образу Гонти посідає сцена вбивства дітей, яку М. Стороженко відтворює в одній з ілюстрацій до Шевченкових «Гайдамаків» (іл. 2). Він трактує цю тему як найвищу точку онтологічної катастрофи. Унікаючи традицій реалізму, митець переводить сюжет у площину літургійної драми, де Гонти постає як «грішний святий». Постать героя в цій сцені стає втіленням концепції «світлоносності», розробленої М. Стороженком. Про це свідчить світлове проміння, яке в композиції не падає ззовні, а пробивається крізь темне тло, вказуючи на присутність божественного начала у мить найтяжчого людського гріха, уподібнюючи ситуацію до біблійного сюжету жертвоприношення Авраама (Буття: 22). Контрастом тональних співвідношень та вертикальних ритмів художник досягає рівня відчуття події у просторі вічності. За Стороженком, Гонти – ірреальний персонаж, який добровільно приймає пекельні муки сумління заради вищого етичного імперативу. Така двоїстість відображена у кольорних акцентах, де блакить небесного потойбіччя вступає у конфлікт із кривавим земним багрянцем.

Осмилюючи події Гайдамаччини, художник вбачає в них не локальний соціальний бунт, а прояв стихійної енергії нації, її пошук шляхів до самоствердження та самоідентифікації як потребу очищувального вогню страждання. Таке розуміння пояснює, чому Гонти у творах Стороженка зобра-

жений у стані граничної рефлексії. Характерно, що навіть у динамічних композиціях лик героя залишається зосереджено-статичним, нагадуючи обличчя архаїчного куроса-Аполлона (іл. 3). Ця асоціація наближає образ Гонти до рівня античної трагедії, високої грецької класики (Richter, 1960).

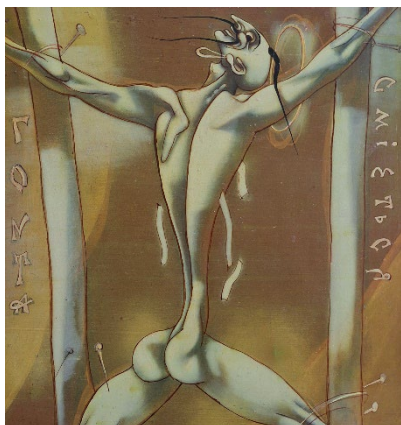
Іл. 2. Стороженко М. А. «Гайдамаки». З серії ілюстрацій до книги «Кобзар» Т. Шевченка. 1985–2004 рр. ДВП, авторська техніка. 42x39,5 см

Використана художником «статика в русі», один з прийомів грецької скульптури, передає у творі непохитність волі, яка межує з фаталізмом. Митець майстерно наповнює простір символами: вертикальні стовпи, козацька зброя, криваве тло перетворюються з елементів композиції на метафізичні знаки, що підсилюють драматичне звучання теми і роблять її точкою перетину історичної пам'яті та релігійної свідомості. Її художня розробка є доказом того, що реальна національна ідентичність гартується у горнилі нестерпних суперечностей, які випали на долю уманського сотника. Постать Івана Гонти для Стороженка є нагадуванням про випробування людини перед ликом вічності. Такий підхід не лише ілюструє текст, а й створює візуальний алгоритм української екзистенції, де еквівалентом філософської думки стає пластична форма живописного твору.

Образ Івана Гонти у творчості Миколи Стороженка суттєво доповнює також звернення майстра до метафізики «сміху», що є одним з найскладніших та найбільш моторошних аспектів історичних наративів, пов'язаних з особистістю легендарного воїна. За розповідями очевидців, Гонти під час нелюдських тортур сміявся, чим розлючував катів, демонструючи презирство до них. У Стороженка сміх Гонти – це архаїчна посмішка куроса, що постає як вища форма психологічного парадоксу, межа між безумством і сакральним трансом (іл. 4).

Іл. 3. Стороженко М. А. «Офіра Гонти». 1990-ті рр.
Авторська техніка

Іл. 4. Стороженко М. А. «Гонта сміється». 1992 р.
Картон, авторська техніка. 40x38 см

М. Стороженко візуалізує цей стан через специфічну деформацію рис обличчя. У трактуванні сміху Гонти автору вдається поєднати реальний сміх, що нагадує оскал мученика або застиглий крик в момент, коли людська психіка переходить у стан «поза межами», і сміх як форму відсторонення від земного болю, коли сльози вже не здатні виразити глибину катастрофи. Ця страшна, конвульсивна реакція духу має сакрально-жертвний підтекст (Menzies, 2001). У авторських начерках є варіанти, де сміх Гонти безпосередньо відтворює посмішку архаїчних божеств, що приймають офіру (Lange, 1899). Це не веселощі, а екстатичний стан людини, яка вже не належить собі, а є частиною кривавого космічного колообігу історії. Для Стороженка сміх Гонти – не стільки життєствердний сміх переможця, скільки «чорний сміх» барокової трагедії, що зазнала контамінації з античною. Пластично митець передає цей стан через

гострі, експресивні лінії навколо вуст та очей. Пластика «сміху», таким чином, фіксує момент абсолютного самотнього протистояння людини власному фатуму, де сміх стає останньою зброєю проти відчаю.

Назагал, у трактуванні М. Стороженка Гонти – трагічний титан, образ котрого, як лик святого, достойний іконопису. Звідси – обернена перспектива, золотисте тло, лінеарність, специфічна світлотінь, німб у низці творів, що переводить образ в аспект сакрального. Обраний зі звичайного життя, він постає як «грішний святий», в суперечності характеру якого – кардинальна відмінність від героя соцреалістичного «героїко-революційного» канону, всевладного на теренах СРСР упродовж 20–80-х рр. ХХ ст.

В інших творах відбувається зближення героїчного доби античності та доби бароко. Як персона доби бароко, Гонти унаочнюється експресією ліній та драматичною урочистістю, характерною для сакралізованих видінь-екстазів в дусі Джованні Лоренцо Берніні, хоча у видіннях необако він постає як лицар зі зброєю верхи на коні (іл. 5, 6). Митець використовує прийом образної деформації для передачі умовної зовнішньої схожості задля правди внутрішнього стану, «портрета душі», переданого колоритом суворой та глибокої палітри з домінантою червоного. Показово, що М. Стороженко доповнює твори написами, традиційними для портретів доби Середньовіччя та Відродження. Такі написи є частиною народних картин, зокрема сюжетів про «Козака Мамаю» (Михайлова, 2005: 113–122). У Стороженка вони слугують своєрідним елементом шрифтової драматургії. Водночас, текстуальні елементи надають творах пластичного ритму, виконують функцію композиційних осей: вертикальні рядки тексту підкреслюють непохитність героїчного духу гайдамацького ватажка Івана Гонти.

Іл. 5. Стороженко М. А. «Гонта-лицар». 1990-ті рр.
Папір, олівець

Іл. 6. Стороженко М. А. «Гонта-лицар». 1990-ті рр. Папір, комбінована техніка

Серед композиційних прийомів варто відзначити також дугоподібні елементи, що надають простору ознак тріумфальної арки і водночас церковного склепіння, замикаючи зображуваного в його екзистенції, на межі езотерики, спрямованої на самопізнання у межах прихованих законів Всесвіту, енергії та свідомості (Михайлова, 2016: 175–184).

Висновки. Образ Івана Гонти, що був предметом розгляду переважно істориків та літературознавців, отримав глибоке та переконливе втілення у мистецькому доробку Миколи Стороженка. Відійшовши від історичної буквральності та ілюстративності, митець підніс його візуалізацію до рівня філософського узагальнення, езотеричної медитації та новаторського прориву.

Його Гонти – це не лише учасник Коліївщини, а символ трагічного вибору українства між особистим і загальним, меркантильним та героїчним, між земним законом і Божим судом. Коло питань, поставлених М. Стороженком в осмисленні постаті Івана Гонти, є невід’ємною складовою інтелектуального мистецтвознавчого дискурсу, що досліджує глибинні пласти національної культури.

Результати проведеного дослідження мають практичну цінність для широкого кола фахівців: від художників-практиків до теоретиків різних сфер культури, чий фокус уваги зосереджений на трансформаціях українського візуального мистецтва ХХ ст. Наведені матеріали поглиблюють академічне розуміння спадщини Миколи Стороженка, слугуючи вагомим підґрунтям для подальших розвідок та розширення джерельної бази у вивченні індивідуального стилю й мистецьких концепцій майстра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковалевська О. О. Проблема іконографії І. Гонти в контексті політик пам’яті та сучасних наукових дискурсів. *Український історичний журнал*. 2016. № 5. С. 139–164.
2. Михайлова Р. Д. Езотерика в пластичному виразі сучасної української картини (на прикладі творчості В’ячеслава Странніка). *Мистецтвознавчі записки*. 2016. Вип. 29. С. 175–184.
3. Михайлова Р. Нотатки з виставки «Козак Мамай» у Національному художньому музеї України. *Народна творчість та етнографія*. 2005. № 2. С. 113–122.
4. Михайлова Р. Д., Петрук Р. І. Майстерня живопису та храмової культури: іконописний ряд Великодмитровицької церкви на Київщині : монографія. Київ : КНУТД, 2021. 152 с. : іл.
5. Михайлова Р. Д., Петрук Р. І. Микола Стороженко: портрет «В червоному» як осягнення «таїни живопису». *Актуальні проблеми розвитку українського мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 17–19 черв. 2022 р. Луцьк : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 85–88.
6. Петрук Р. Наш Пелікан. *Образотворче мистецтво*. 2017. № 4. С. 40–41.
7. Петрук Р. Освячений духом животворящим. *Образотворче мистецтво*. 2015. № 1. С. 172–175.
8. Петрук Р. І. Останній твір Миколи Стороженка. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. Дрогобич, 2021. Вип. 35. Т. 4. С. 79–90.
9. Петрук Р. «Передчуття Голгофи» Миколи Стороженка. *International scientific and practical conference «Cultural studies and development prospects»*, Nov. 27–28. Venice, 2020. С. 223–226.
10. Петрук Р. І. Роль Сергія Григор’єва і Тетяни Яблонської у творчому становленні Миколи Стороженка. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. Дрогобич, 2021. Вип. 36. Т. 2. С. 80–88.
11. Петрук Р. І. Твори Миколи Стороженка початку ХХІ століття. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 8 (36), vol. 2. С. 33–39.
12. Поліщук Л. Б. Концепція образу Івана Гонти в українській літературі. *Теорія і практика підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури* : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. Вип. 2. С. 204–213.
13. Смирна Л. В. Світоглядні концепції українських художників-шістдесятників. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*. 2013. Вип. 6. С. 98–106.
14. Смолій В. А. Гонти Іван // *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2004. Т. 2 : Г – Д. С. 154.

15. Соловей О. В. Мозаїчне панно «Україна скіфська – Еллада степова» Миколи Стороженка. Архітектоніка пластичного простору. *Українська академія мистецтва : зб. дослідн. та наук.-метод. пр.* 2018. Вип. 27. С. 215–220.
16. Соловей О. В. Пластичні трансформації станкового живопису Миколи Стороженка : від «суворого стилю» до метафізики картинної площини. *East European science journal.* 2020. № 8 (60). С. 8–14.
17. Соловей О. Світ орнаментики у творчості Миколи Стороженка. *Українська академія мистецтва.* 2023. Вип. 33. С. 224–232.
18. Соловей О. Образно-пластична метафорика книжкової графіки Миколи Стороженка 1980-х років. *Українська академія мистецтва.* 2024. Вип. 35. С. 230–237.
19. Стороженко Микола – художник, педагог, людина : зб. тез доп. наук.-практ. конф., Київ, 08 листоп. 2018 р. Київ, 2018. 37 с.
20. Тарасенко О. А., Тарасенко А. А., Кубриш Н. Р. Ідея просвіти у мозаїці М. А. Стороженка «Львівське ставропігійне братство XVI–XVIII ст.» *Art and Design.* 2021. № 1 (13). С. 133–145.
21. Широцький К. В. Коліївщина (Гайдамаччина в 1768 році). Київ : Вид. т-ва «Час», 1918. 48 с.
22. Lange J. Die Darstellung des Menschen in der ältern griechischen Kunst / aus dem Dänischen übersetzt von M. Mann. Strasburg : Heitz & Mündel, 1899. 225 p.
23. Richter G. M. A. Kouros, Archaic Greek Youths: A Study of the Development of the Kouros Type in Greek Sculpture. London : Phaidon, 1960. 342 p.
24. Menzies J. (Ed.). Buddha: Radiant Awakening : [exhibition catalogue]. Sydney : Art Gallery of New South Wales, 2001. 191 p.

REFERENCES

1. Kovalevska O. O. (2016) Problema ikonohrafii I. Gonty v konteksti polityk pamiaty ta suchasnykh naukovykh dyskursiv [The problem of I. Gonta's iconography in the context of memory policies and modern scientific discourses]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal.* 5, 139–164. [in Ukrainian].
2. Mykhailova R. D. (2016) Ezoterika v plastychnomu vyrazi suchasnoi ukrainskoi kartyny (na prykladi tvorchosti Viacheslava Strannika) [Esotericism in the plastic expression of the modern Ukrainian painting (on the example of Viacheslav Strannik's works)]. *Mystetstvoznavchi zapysky.* 29, 175–184. [in Ukrainian].
3. Mykhailova R. (2005) Notatky z vystavky «Kozak Mamai» u Natsionalnomu khudozhnomu muzei Ukrainy [Notes from the exhibition “Kozak Mamai” at the National Art Museum of Ukraine]. *Narodna tvorchist ta etnohrafia.* 2, 113–122. [in Ukrainian].
4. Mykhailova R. D., Petruk R. I. (2021) Maisternya zhyvopysu ta khramovoyi kultury: ikonopysnyi riad Velykodmytrovytskoi tserkvy na Kyivshchyni [The workshop of the painting and temple culture: icon painting row of the Great Dmytro Church in Kyiv region]: monography. Kyiv : KNUTD. 152 p. : ill. [in Ukrainian].
5. Mykhailova R. D., Petruk R. I. (2022) Mykola Storozhenko: portret «V chervonomu» yak osiahnennia «tainy zhyvopysu» [Mykola Storozhenko: a portrait “In Red” as an understanding of the “mystery of painting”]. *Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho mystetstva: kulturolohichni, mystetstvoznavchi, pedahohichni aspekty: materialy VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Lutsk: Helvetyka, 85–88. [in Ukrainian].
6. Petruk R. (2017) Nash pelican [Our pelican.]. *Fine Art.* 4, 40–41. [in Ukrainian].
7. Petruk R. (2015) Osviacheniy dukhom zhyvotvoriashchym. [Sanctified by the Spiritus Animalis.]. *Fine Art.* 1, 172–175. [in Ukrainian].
8. Petruk R. I. (2021) Ostanniy tvir Mykoly Storozhenka. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* [The last piece by Mykola Storozhenko]. *Actual questions of the humanitarian sciences: collected inter higher educational establishments' works by the younger scientists of the Ivan Franko Drohobych National Pedagogical University.* Drohobych, 35, vol. 4, 79–90. [in Ukrainian].
9. Petruk R. (2020) «Peredchuttia Holhofy» Mykoly Storozhenka [The Premonition of the Calvary by Mykola Storozhenko]. *International scientific and practical conference «Cultural studies and development prospects»,* Nov. 27–28. Venice, 223–226. [in Ukrainian].
10. Petruk R. I. (2021) Rol Serhiya Hryhorieva i Tetyany Yablonskoi u tvorchomu stavlenni Mykoly Storozhenka. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* [Contribution by Serhiy Hryhoriyev and Tetyana Yablonska in the artistic development of Mykola Storozhenko]. *Actual questions of the humanitarian sciences: collected inter higher educational establishments' works by the younger scientists of the Ivan Franko Drohobych National Pedagogical University.* Drohobych, 36, vol. 2, 80–88. [in Ukrainian].
11. Petruk R. I. (2020) Tvory Mykoly Storozhenka pochatku XXI stolittya [The works by Mykola Storozhenko at the beginning of the XXI century]. *Knowledge, Education, Law, Management.* 8 (36), vol. 2, 33–39 [in Ukrainian].
12. Polishchuk L. B. (2018) Kontseptsiiia obrazu Ivana Honty v ukrainskii literaturi [The concept of Ivan Gonta's image in Ukrainian literature]. *Teoriia i praktyka pidhotovky do zovnishnoho nezalezhnoho otsiniuvannia z ukrainskoi movy i literatury: materialy Vseukrainskoho naukovu-metodychnoho seminaru.* Uman: Vizavi. 2, 204–213. [in Ukrainian].
13. Smyrna L. V. (2013) Svitohliadni kontseptsii ukrainskykh khudozhnykiv-shistdesiatnykiv [Worldview concepts of Ukrainian artists of the sixties]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Filosofii, kulturolohiia, sotsiolohiia.* 6, 98–106. [in Ukrainian].
14. Smolii V. A. (2004) Honta Ivan. In V. A. Smolii (Ed.), *Entsyklopediia istorii Ukrainy.* Kyiv: Naukova Dumka. Vol. 2: H–D, 154. [in Ukrainian].

15. Solovei O. V. (2018) Mozaichne panno «Ukraina skifska – Ellada stepova» Mykoly Storozhenka. Arkhitektonika plastychnoho prostoru [Mosaic panel Scythian Ukraine – Steppe Greece by Mykola Storozhenko. Architectonics of the plastic space]. *Ukrainian Art Academy: collected research and scientific-methodic works*. 27, 215–220. [in Ukrainian].
16. Solovei O. V. (2020) Plastychni transformatsiy stankovoho zhyvopysu Mykoly Storozhenka: vid «suvoroho stylyu» do metafizyky kartynnoyi ploshchyny [Plastic transformations of the easel painting of Mykola Storozhenko: from “strict style” to the metaphysics of the picture space]. *East European science journal*. 8 (60), 8–14. [in Ukrainian].
17. Solovei O. (2023) Svit ornamentyky u tvorchosti Mykoly Storozhenka [The world of ornament in the works of Mykola Storozhenko]. *Ukrainska akademiia mystetstva*. 33, 224–232. [in Ukrainian].
18. Solovei O. (2024) Obrazno-plastychna metaforyka knyzhkovoї hrafyky Mykoly Storozhenka 1980-kh rokiv [Figurative and plastic metaphors of Mykola Storozhenko’s book graphics of the 1980s]. *Ukrainska akademiia mystetstva*. 35, 230–237 [in Ukrainian].
19. Storozhenko Mykola – khudozhnyk, pedahoh, lyudyna [Storozhenko Mykola – a painter, pedagogue, human being]: collected theses add. Scientific-practical conf., Kyiv, Nov. 08. 2018. Kyiv, 2018. 37 p. [in Ukrainian].
20. Tarasenko O. A., Tarasenko A. A., Kubrysh N. R. (2021) Ideya prosvity u mozyitsi M. A. Storozhenka «Lvivske stavropihiyne bratstvo XVI–XVIII st.» [The idea of enlightenment in the mosaics Lviv Stavropegial Brotherhood by M. A. Storozhenko]. *Art and Design*. 1(13), 133–145. [in Ukrainian].
21. Shyrotyskyi K. V. (1918) *Koliivshchyna (Haidamachchyna v 1768 rotsi)* [Koliivshchyna (Haidamaka movement in 1768)]. Kyiv: Chas. 48 p. [in Ukrainian].
22. Lange J. (1899) *Die Darstellung des Menschen in der ältern griechischen Kunst* [The representation of the human figure in older Greek art] (M. Mann, Trans.). Strasburg: Heitz & Mündel. 225 p. [in German].
23. Richter G. M. A. (1960) *Kouroi, archaic Greek youths: A study of the development of the kouros type in Greek sculpture*. London: Phaidon. 342 p.
24. Menzies J. Ed. (2001) *Buddha: Radiant awakening* [Exhibition catalogue]. Sydney: Art Gallery of New South Wales. 191 p.

Дата першого надходження статті до видання: 04.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.04.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

